

Адміністративне право

УДК 342.9(477)

Остапенко Олексій Іванович

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного та інформаційного права
Навчально-науковий Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*

Ostapenko Oleksii

*Doctor of Law, Professor,
Professor of the Department of Administrative and Information Law
Educational and Scientific Institute of
Law, Psychology and Innovative Education
Lviv Polytechnic National University*

Крижановський Анатолій Станіславович

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри кримінального права і процесу
Навчально-науковий Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*

Kryzhanovskyi Anatolii

*Senior Lecturer of the Department of Criminal law and Procedure
Educational and Scientific Institute of
Law, Psychology and Innovative Education
Lviv Polytechnic National University*

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ
ГРОМАДЯНАМИ ПРАВА НА ЖИТЛО В УКРАЇНІ
ADMINISTRATIVE AND LEGAL ENSURING THE RIGHT TO
HOUSING IN UKRAINE BY CITIZENS**

Анотація. У статті розглянуто питання, пов'язані з адміністративно-правовим забезпеченням регулювання відносин у житловій сфері та умовах реалізації громадянами України права на житло. Особливу увагу приділено аналізу положень, закріплених у Конституції України (ст. 47) щодо права кожного громадянина на житло, а також роль держави у реалізації цього права шляхом створення умов для побудови житла, для придбання житла у власність, для користування житлом у вигляді оренди [1].

Зауважено про розширення підстав адміністративної відповідальності за порушення: розробки і затвердження державних стандартів, норм і правил у житловій сфері; проведення державної експертизи проєктів, конкретних житлових об'єктів; ліцензування спеціальних видів робіт під час будівництва, ремонту жилих приміщень; при реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців як власників (користувачів) житлових і нежитлових приміщень; при наданні дозволів на будівництво, ремонт та утримання об'єктів у житловій сфері. Водночас зазначено, що актуальною за змістом є думка Т. В. Шаповалової, яка, аналізуючи добробут населення, серед показників якісної оцінки рівня життя та його добробуту виділяє його житлові умови, наявність яких є однією з людських потреб і свідчить про рівень життя людини [2, с. 52–53].

Проведено аналіз дотримання принципів і реалізації завдань, закріплених у Житловому кодексі України (далі – ЖК України), Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), Законі України «Про загальнодержавну програму реформування житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки», Законі України «Про житлово-комунальні послуги» та інші нормативно-правові акти, що покликані регулювати відносини у житловій сфері.

Охарактеризовано принципи як основні фундаментальні положення, які є фундаментом кожної окремої галузі права, і водночас закріплюють права громадян у житловій сфері та обов'язок держави у забезпеченні реалізації громадянами права на житло. Принциповим положенням є те, що держава гарантує умови щодо: можливості для громадян реалізувати право на житло шляхом власної побудови чи придбання житла на засадах загального чи пільгового кредитування, а також користування житлом на умовах оренди.

Зауважено про обов'язок держави щодо соціального захисту громадян в частині надання безопатно у користування житлом. Доведено, що принцип недоторканності житла свідчить про забезпечення безпеки громадян, як в умовах мирного, так і воєнного стану.

Зроблено висновок про те, що питання адміністративно-правового забезпечення реалізації громадянами права на житло мають політичне, економічне, правове і соціальне наповнення. Проведений аналіз свідчить про наявність застарілих радянського періоду тлумачень відносин у житлово-комунальній сфері та їх невідповідність під час реалізації громадянами права на житло.

Ключові слова: *адміністративна відповідальність за порушення права на житло, житло, житлові приміщення, кредит на житло, оренда житла, право на житло.*

Summary. *The article examines issues related to the administrative and legal support for the regulation of relations in the housing sphere and the conditions for the realization of the right to housing by citizens of Ukraine. Special attention is paid to the analysis of the provisions enshrined in the Constitution of Ukraine (Article 47) regarding the right of every citizen to housing, as well as the role of the state in realizing this right by creating*

conditions for building housing, for purchasing housing as ownership, for using housing in the form of rent [1].

It is noted that the grounds for administrative responsibility for violations of: development and approval of state standards, norms and rules in the housing sector have been expanded; carrying out state examination of projects, specific residential objects; licensing of special types of work during construction and repair of residential premises; when registering legal entities and individual entrepreneurs as owners (users) of residential and non-residential premises; when granting permits for the construction, repair and maintenance of objects in the residential sector. At the same time, it is noted that the opinion of T. V. Shapovalova is relevant in terms of content, which, analyzing the well-being of the population, among the indicators of qualitative assessment of the standard of living and its well-being, singles out its living conditions, the presence of which is one of the human needs and indicates the standard of living of a person [2, p. 52–53].

An analysis of compliance with the principles and implementation of the tasks enshrined in the Housing Code of Ukraine, the Code of Ukraine on Administrative Offenses, the Law of Ukraine «On the State-wide Program for Reforming Housing and Communal Services for 2009–2014», the Law of Ukraine «On Housing and Communal Services» and other normative-legal acts designed to regulate relations in the housing sector.

The principles are characterized as the main fundamental provisions that are the foundation of each separate field of law, and at the same time establish the rights of citizens in the housing sphere and the state's duty to ensure citizens' realization of the right to housing. The principle provision is that the state guarantees the conditions for: the opportunity for citizens to realize the right to housing through their own construction or purchase of housing on the basis of general or preferential lending, as well as the use of housing on lease terms.

The state's obligation to provide social protection to citizens in terms of safe use of housing was noted. It has been proven that the principle of inviolability of housing provides evidence of ensuring the safety of citizens, both in peacetime and wartime conditions.

It was concluded that the issue of administrative and legal provision of citizens' realization of the right to housing has political, economic, legal and social content. The conducted analysis testifies to the existence of outdated Soviet-era interpretations of relations in the housing and communal sphere and their inconsistency during citizens' realization of the right to housing.

Key words: *administrative responsibility for violation of the right to housing, housing, residential premises, housing loan, housing rent, right to housing.*

Постановка проблеми. Серед проблем, що пов'язані з регулюванням відносин у житловій сфері, залишаються невирішеними і незавершеними до кінця завдання житлового законодавства України [3], Загальнодержавної програми реформування житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки [4].

Умовно проблеми у сфері житла можна систематизувати за такими критеріями:

1) політичний (питання державної політики у житловій сфері у більшості випадках стають активними під час виборів до органів законодавчої влади);

2) правотворчий (чинною залишається дія ЖК Української РСР (прийнятий у 1983 р.), неузгодженими є норми житлового законодавства щодо регулювання взаємовідносин між споживачами і виробниками, виконавцями житлових послуг, наявність правових прогалин у сфері відповідальності за порушення різних за об'єктом посягання житлових відносин);

3) управлінський (неефективність реформування галузі житлово-комунального господарства, недосконалість систем управління житлом та підприємствами житлово-комунального господарства, не налагоджена ефективна співпраця між центральними і місцевими органами виконавчої влади, щодо соціального захисту населення у сфері надання житлово-комунальних послуг, недостатня інформативність населення про права та обов'язки, що пов'язані з регулюванням відносин у житловій сфері);

4) економічний (недосконала тарифна політика, що впливає на збитковість підприємств житлово-комунального господарства, нестача власних і бюджетних ресурсів та їх неефективне розміщення у сфері житлово-комунального господарства, відсутність дієвого механізму залучення позабюджетних коштів на будівництво житла, не налагоджена ефективна співпраця з приватними інвесторами, міжнародними фінансовими установами та донорськими організаціями щодо залучення їх до будівництва житла).

Лише поверховий погляд на окремі аспекти державної політики у сфері житла свідчить про відсутність системного підходу щодо забезпечення житлом громадян України.

Аналіз дослідження проблеми. Дослідженням проблем, що пов'язані з будівництвом житла, умовами і порядком його отримання, придбання, продажу, обміну, наданням послуг у житлово-комунальній сфері господарства присвячені роботи багатьох науковців. Серед них: В. Б. Авер'янов, О. Є. Аврамова, Ю. П. Битаяк, В. В. Богуцький, В. А. Власов, М. К. Голянтич, В. М. Гаращук, І. І. Євтіхєєв, В. В. Зуй, Т. О. Коломоєць, С. С. Студенікін, Т. В. Шаповалова, Ю. С. Шемшученко та інші.

Мета статті. Проаналізувати сутність адміністративно-правового забезпечення реалізації права громадян України на житло та якісні житлово-комунальні послуги.

Виклад основних положень. Сучасний стан забезпечення адміністративно-правового регулювання відносин у сфері житлово-комунального господарства в Україні свідчить про те, що держава у міру власних економічних можливостей сприяє створенню умов для реалізації громадянами права на житло, надання житлово-комунальних послуг. Однією з таких умов є додержання вимог ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, в якій також закріплено положення щодо права людини та повагу до свого житла [5].

Одним із дієвих інструментів захисту права людини на житло та повагу до нього є правовий захист відносин у житловій сфері.

В історичному аспекті цікавими щодо мір, які стосуються будівництва та вимог до утримання побудованих приміщень, є лекції професора Н. М. Цитовича, у яких він розглядає вимоги будівельного статуту Росії (видання 1857 р.) та звертає увагу на міри щодо будівництва та мають мету регулювати будівництво таким чином, щоб були дотримані вимоги безпеки від пожеж, від нещасних випадків, від шкоди для здоров'я осіб, які користуються житлом, а також від перепон для руху по вулицях та підтримання санітарного стану [6, с. 162].

О. Аврамова, досліджуючи формування житлових відносин, стверджує, що початок їх виникнення закладено у римському праві, та зазначає докази регламентації будівництва житла, зокрема «вікон», «балок», «каменів» тощо [7]. Вона дотримується думки про те, що первинні норми, які регулювали користування житлом та проживання у ньому, з'явилися лише у магдебурзькому праві [7, с. 6].

Звернемо увагу на регулювання житлових відносин за часів Речі Посполитої. Так, про приватні міста за часів Речі Посполитої йдеться у дослідженнях В. Потоцького та В. Симоненка. У XVI ст. польські магнати нерідко надавали своїм клієнтам – шляхтичам – міську нерухомість – «до волі», «до ласки». Значну частину населених пунктів Речі Посполитої

становили приватні міста та містечка. Їх було більше, ніж королівських (наприклад, на землях Білорусі – 40%. Країною замків називали тоді Білорусь – ці приватні споруди стояли там через кожні 20–30 км). На початку XVII ст. К. Острозький володів понад 100 містами й замками, близько 1 300 селами. Клан Концепольських мав тільки в Київському воєводстві 170 міст та містечок. І. Вишневецькому належало 56 містечок з 39 600 дворами [8, с. 536].

Сучасний досвід країн Західної Європи щодо реалізації права громадян на житло передбачає оренду житла. Його фінансування здійснюють з використанням можливостей місцевого і державного бюджету, а також шляхом залучення різних асоціацій чи благодійних фондів. Використовуючи позику терміном до 50 років, органи місцевої влади Австрії, Нідерландів, Швеції, Швейцарії та інших країн будують житло, вартість якого компенсується шляхом стягнення орендної плати [9, с. 14].

Одним з важливих питань після закріплення незалежності в Україні стало розроблення і схвалення Верховною Радою Концепції житлової політики (1995 р.). Аналіз ситуації, яка склалася на той час у сфері житлових відносин, вимагав докорінної зміни не лише законодавства, але й визначення мети державної житлової політики, що передбачала створення умов для реалізації права громадян на житло, розширення житлового будівництва, поліпшення утримання та схоронності житлового фонду [10].

Факторами, що зумовили реформування в Україні житлової політики, була недостатня правова урегульованість відносин, які не відповідали, і на жаль, не відповідають змінам, що відбуваються в економічній, соціальній та інших сферах людської життєдіяльності. Варто зазначити, що основні напрями та шляхи реалізації державної житлової політики в Україні залишаються актуальними і сьогодні, що свідчить про необхідність їх продовження та максимального виконання.

Оскільки йдеться про створення умов зі сторони держави на отримання житла громадянами, можна вести розмову і про наявні політичні, правові, фінансові, управлінські та матеріально-технічні можливості для реалізації права на житло. Водночас виникає питання, чи зможе кожен громадянин, з урахуванням сучасного стану розвитку національної економіки та соціального забезпечення, побудувати, придбати та отримати в порядку черги житло? На жаль, позитивної відповіді на це питання немає. Сьогодні сотні тисяч українців чекають на житло від держави. На квартирному обліку лише в м. Києві в квартирній черзі перебуває близько 68 тис осіб, у м. Львові – майже 28 тис. На третьому місці – м. Одеса, де в черзі перебуває близько 17 тис осіб. Більшість громадян чекає на отримання житла ще з радянських часів [9, с. 14].

Залишається радянською практика черговості отримання житла наступними категоріями:

1. Надання жилих приміщень громадянам, які перебувають на обліку потребуючих поліпшення житлових умов (ст. 42 ЖК України). Так, стаття 83 Закону України «Про прокуратуру» передбачає, що після призначення на посаду прокурор, який потребує поліпшення житлових умов, забезпечується службовим житлом за місцем знаходження прокуратури [11]. Цей обов'язок покладено на органи місцевого самоврядування.

2. Першочергове надання жилих приміщень (ст. 45 ЖК України). Одним із різновидів отримання житла, передусім, є надання, так званого, службового житла. Підставами для цього є особливі умови праці. Водночас, ст. 54 Закону України «Про державну службу» не має конкретного визначення умов, за яких державному службовцю може надаватися службове житло з посиланням на нормативно-правові акти, прийняті щодо цього Кабінетом Міністрів України [12]. Аналогічною за змістом є ст. 586 Митного кодексу України про житлове забезпечення

посадових осіб митних органів. Невідкладне надання службового житла передбачено за умови переведення посадової особи митних органів на роботу в іншу місцевість, а також випускникам вищих навчальних закладів, які одержали направлення на роботу до митних органів, розташованих в іншій місцевості [13]. Своєю чергою особливістю забезпечення житлових умов судді є те, що він забезпечується житлом за місцем знаходження суду органами місцевого самоврядування [14]. Варто зазначити, що місцеві державні адміністрації в межах своїх повноважень забезпечують надання у тимчасове користування внутрішньо переміщеним особам житлового приміщення або соціального житла, придатного для проживання, за умови оплати зазначеними особами відповідно до законодавства вартості житлово-комунальних послуг [15].

Пунктом 2 ст. 19 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» передбачено, що на осіб рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань поширюються соціальні гарантії відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» [16]. Соціальний і правовий захист військовослужбовців і працівників Служби безпеки України регулюється Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [17]. Варто зауважити про низку положень щодо забезпечення житлом та оплатою комунальних послуг, які закріплені у главі 26 (ст.ст. 119, 120) Кодексу цивільного захисту України. Так, ст. 119 Кодексу передбачає забезпечення житлом осіб рядового і начальницького складу: 1) забезпечення жилими приміщеннями за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів; 2) жила площа надається державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування у першочерговому порядку; 3) до одержання жилого приміщення для постійного проживання ... надаються службові жилі приміщення або жила площа в гуртожитках; 4) особам, які тимчасово орендують житло виплачується грошова компенсація за піднайом (найм,

оренду) жилого приміщення в порядку, розмірі та на умовах, встановлених Кабінетом Міністрів України [18]. Аналогічні положення щодо забезпечення жилими приміщеннями особового складу Національної гвардії закріплені у ст. 21 Закону України «Про Національну гвардію України» [19]. Право на одержання житла, у тому числі службового, мають науково-педагогічні, наукові і педагогічні працівники (п. 10 ч. 1 ст. 57 Закону України «Про вищу освіту») [20]. Свого часу Законом України «Про державну виконавчу службу» передбачалось, що державні виконавці, які потребували поліпшення житлових умов, протягом одного року забезпечувалися службовим житлом у першочерговому порядку на час виконання повноважень ... за кошти державного чи відповідно місцевого бюджету [21]. Допомога особам, які звільнені від відбування покарання, передбачена п. 3 ст. 156 Кримінально-виконавчого кодексу України [22].

3. Позачергове надання жилих приміщень (ст. 46 ЖК України) має сьогодні досить широкий перелік громадян, які мають на це право: громадян, житло яких стало непридатним для проживання внаслідок стихійного лиха; дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, після завершення терміну перебування у сім'ї опікуна чи дитячому будинку; громадян, які незаконно засуджені і згодом реабілітовані, за неможливістю повернення займаного раніше жилого приміщення; особам, які набули інвалідність внаслідок війни.

Вважаємо, що державна політика підтримки і сприяння в реалізації громадянами права на житло повинна розвиватися на основі кредитування, тобто надання забудовнику певної суми грошей з урахуванням їх повернення, протягом встановленого умовами договору строку [23, с. 314]. Важливою формою є оренда громадянами житла, яке знаходиться у віданні держави на відповідних договірних засадах [23, с. 474], з відповідною оплатою зі сторони держави.

Пріоритетне право на отримання житла, з урахуванням забезпечення національної безпеки, мають учасники АТО. Так, у бюджеті України на 2022 рік для ветеранів АТО передбачено 5,5 млрд грн на придбання житла [24]. Для порівняння зазначимо, що у 2021 р. видатки Міністерства у справах ветеранів України за усіма бюджетними програмами становили лише 989 млн грн, з яких 615, 9 млн грн – на забезпечення житлом захисників.

Вживаються заходи щодо реалізації програми «Житлові приміщення для внутрішньо переміщених осіб» на 2022 рік. Заступник Міністра з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України Р. Замлинський, коментуючи зміст програми «Житлові приміщення для внутрішньо переміщених осіб» на 2022 рік, заявив, що понад 340 родин отримують пільгові іпотечні кредити, що надзвичайно мало, з урахуванням того, що проблеми з внутрішньо переміщеними особами розпочалися від 2014 року. Водночас Р. Замлинський зазначив, що за період дії цієї програми з 2017 року по 2020 рік вдалося забезпечити житлом 1 000 внутрішньо переміщених осіб, а за чотири роки існування цієї програми цей показник був незначним. До прикладу, обласною Програмою розвитку молодіжного житлового кредитування у Чернігівській області на 2021–2025 роки передбачено залучення обласного та інших місцевих бюджетів на реалізацію Програми, що дозволить забезпечити житлом 100 молодих сімей і одиноких громадян шляхом будівництва (придбання) [25].

У м. Львові започатковані та діють у Львівській області Програма «Доступне житло», комплексна програма індивідуального будівництва на селі «Власний дім» [26]. Як бачимо, сьогодні держава, не маючи достатніх фінансових можливостей повністю забезпечити право громадян на житло, вживає заходів хоча б для часткового забезпечення реалізації цього права.

Однією з перешкод, яка гальмує здійснення реформи у сфері житлово-комунального господарства, є житлове законодавство, що діє з

часів СРСР. Водночас залишаються спірними за змістом і предметом адміністративно-правового регулювання визначення понять у сфері житлових відносин: «житло», «жилий будинок» [27, с. 270], «жиле приміщення» [27, с. 269], «житлова норма» [28, с. 315], «незаконне переобладнання та перепланування» – ст. 189 ЖК України, «самовільне переобладнання та перепланування» – ст. 150 КУпАП, «самоправне зайняття жилого приміщення» – ст. 151 КУпАП, «самочинне будівництво» – ст. 376 ЦК України [29], «самовільне будівництво» – ст. 197-1 КК України [30].

Наявність різних за змістом термінів, що містять пояснення відносин у сфері житлово-комунального господарства, є перешкодою під час правової кваліфікації протиправних дій, особливо при визначенні завданої матеріальної шкоди та ступеня суспільної небезпеки. Типовим прикладом внесення одноразових змін та доповнень щодо адміністративної відповідальності за порушення житлового законодавства є постанова Верховної Ради України «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за порушення строку передачі документації на багатоквартирний будинок» [31].

Про особливості підстав притягнення до адміністративної відповідальності йдеться у Законі України «Про метрологію та метрологічну діяльність». Законом передбачено відповідальність юридичних суб'єктів за несвоєчасне проведення перевірки, обслуговування та ремонту (у тому числі демонтажу, транспортування та монтажу) засобів вимірювальної техніки (результати вимірювання, яких використовуються для здійснення розрахунків за спожиту теплову енергію і воду). Це покладається на суб'єктів господарювання, що здійснюють обслуговування відповідних засобів вимірювальної техніки [32].

Варто зазначити, що ст. 1 Закону України «Про житлово-комунальні послуги» характеризує їх як результат господарської діяльності, спрямованої на забезпечення умов проживання та / або перебування осіб у житлових приміщеннях, будинках і спорудах, комплексах будинків і споруд відповідно до нормативів, норм, стандартів, порядків і правил, що здійснюються на підставі відповідних договорів про надання житлово-комунальних послуг [33].

Відповідно до п. 49 Правил надання послуги з управління багатоквартирним будинком до відповідальності за надання якісної послуги з управління притягається управитель (його представник), який самостійно здійснює перерахунок вартості послуги з управління за весь період її ненадання чи надання неналежної якості, а також сплачує співвласникам неустойку (штраф, пеню) у розмірі, визначеному договором управління [34].

До прикладу, у м. Львові з метою запобігання порушень у сфері будівництва, починаючи від 2007 р., діє проект зі створення для мешканців міста інформаційно-довідкових матеріалів щодо порядку отримання дозволів, проходження адміністративних процедур, так званих інформаційних карт, що не лише спрощує надання громадянам адміністративних послуг, але й створює безпечні умови у сфері будівництва, ремонту та використання житлових і нежитлових приміщень [35].

Лише поверховий погляд на застосування юридичної відповідальності за радянських часів свідчить про порушення права людини на користування житлом. Так, наймачі, що проживали у відомчих житлових будинках (крім пенсіонерів), могли бути виселеними в адміністративному порядку без надання житлової площі за загальним правилом при втраті трудових відносин з відповідними установами чи підприємствами.

Адміністративний порядок виселення без надання жилої площі застосовувався також відносно осіб, які самоправно займали жилу площу. Винні у самоправному займанні жилої площі, а також посадові особи, що сприяли самоправному заселенню, притягалися до кримінальної відповідальності [36, с. 385]. Чинний Житловий кодекс України передбачає низку заходів, що пов'язані, на нашу думку, з обмеженням права громадян на користування житлом. Це стосується: розширеного переліку умов, за яких обмін жилими приміщеннями не допускається (ст. 86 ЖК України), а також ... у судовому порядку без надання іншого жилого приміщення тимчасових жильців на вимогу наймача або членів сім'ї (ст. 98 ЖК України); виселення піднаймачів і тимчасових жильців у разі припинення договору найму жилого приміщення (ст. 99 ЖК України); виселення з жилих приміщень (ст. 109 ЖК України) тощо.

І. М. Компанієць, аналізуючи організаційно-правові засади управління будівництвом і житлово-комунальним господарством, зазначає, що житлова сфера включає управління житловим фондом і об'єктами господарства, будівництво та ремонт [37, с. 340].

Для житлової сфери характерні наступні форми власності: державна, комунальна, приватна. Наявність цих форм власності на житлові, нежитлові приміщення впливає не лише на зміни в системі управління об'єктами житлової сфери, але й на особливості підстав адміністративної відповідальності у разі порушення відносин у житловій сфері.

Слушною є думка Т. О. Коломоєць про те, що в міру проведення економічних реформ, здійснюватиметься перерозподіл функцій між органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами й організаціями в сфері будівництва, реконструкції та утримання житла з метою їх децентралізації [38, с. 441].

І. М. Компанієць, розглядаючи основні засоби державного впливу на відносини у сфері будівництва та житлово-комунального господарства,

дотримується думки про те, що найбільш поширеними є засоби, що потребують регулювання нормами адміністративного права – це ліцензування спеціальних видів робіт; державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, надання дозволів [39, с. 176–177].

Варто зазначити, що адміністративно-правове регулювання у сфері будівництва та житлово-комунального господарства передбачає засоби державного впливу на: розробку і затвердження державних стандартів, норм і правил; формування і реалізацію тарифної політики; підготовку, затвердження та реалізацію державних, регіональних та місцевих містобудівних програм; проведення державної експертизи проектів конкретних об'єктів [39, с. 176].

Зауважимо про потребу розширення підстав адміністративної відповідальності за порушення: розробки і затвердження державних стандартів, норм і правил у житловій сфері; проведення державної експертизи проектів, конкретних житлових об'єктів; ліцензування спеціальних видів робіт під час будівництва, ремонту жилих приміщень; при реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців як власників (користувачів) житлових і нежитлових приміщень; при наданні дозволів на будівництво, ремонт та утримання об'єктів у житловій сфері.

До того ж, потребує доповнення КУпАП окремою адміністративно-правовою нормою, яка передбачала б відповідальність за самочинне будівництво, розуміючи під ним – будівництво жилих будинків, приміщень та інших об'єктів нерухомості на земельній ділянці, яка не була відведена для цієї мети або без належного на те дозволу чи належно затвердженого проекту. Зауважимо, що розгляд житлових спорів здійснюється як у судовому порядку, так і за підвідомчістю. Правовими підставами розгляду житлових спорів у судовому порядку варто вважати: порушення відносин, закріплених у житловому законодавстві України; порушення права власності фізичних та юридичних осіб на житлові

будинки, приміщення та інші об'єкти нерухомості; порушення відносин у житлово-кооперативній сфері та у відносинах між управителями та співвласниками квартир ОСББ; порушення, що посягають на право приватної власності фізичних і юридичних осіб.

Однією з важливих складових частин у забезпеченні права громадян на житло є підвідомчість розгляду адміністративних правопорушень, вчинених у житлово-комунальній сфері. Такі повноваження мають:

1) адміністративні комісії при виконавчих органах міських рад (ст. 218 КУпАП), що розглядають адміністративні правопорушення, передбачені ст. ст. 149–152 КУпАП;

2) виконавчі комітети (виконавчі органи) сільських, селищних, міських рад (ст. 219 КУпАП), що розглядають адміністративні правопорушення, передбачені ст. 152 КУпАП;

3) районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди (судді) (ст. 221 КУпАП), що розглядають адміністративні правопорушення, передбачені ч. 1 ст. 149 КУпАП. Разом з тим, вказана категорія судів має повноваження розглядати фактичні всі види правопорушень, що вчиняються у вчиняються у житлово-комунальному господарстві.

Варто розгляд справ про адміністративні правопорушення, що передбачені ст. 152 КУпАП поширити на органи державного-архітектурно-будівельного контролю та нагляду (ст. 244-6 КУпАП), що дозволить ефективно реалізувати завдання, передбачені Законом України «Про архітектурну діяльність» [40].

У ст. 225 КУпАП закріплено перелік посадових осіб або представників громадських організацій і органів громадської самодіяльності, уповноважених складати протоколи про вчинені адміністративні правопорушення. До них належать уповноважені на те посадові особи: 1) органів внутрішніх справ (Національної поліції) – ст. ст. 151, 152 КУпАП; 2) посадові особи, уповноважені на те виконавчими (а у

населених пунктах, де не створено виконавчих комітетів – виконавчими органами, що виконують їх повноваження) сільських, селищних, міських рад – ст. ст. 149–152 КУпАП; 3) члени громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону – ст. 152 КУпАП.

Аналіз правозастосовної практики розгляду справ про адміністративні правопорушення, вчинені у житлово-комунальній сфері, свідчить, що рівень юридичної підготовки посадових осіб, які складають протоколи адміністративних правопорушень, не завжди є достатнім для виконання цих дій. Не завжди є якісним, об'єктивним і справедливим розгляд справ про адміністративні правопорушення уповноваженими на те посадовими особами. Отже, спірною є думка М. К. Галянтич про те, що місцеві державні адміністрації та виконкоми місцевих рад можуть розв'язувати в адміністративному порядку більшість спорів, які виникають у житловій сфері між уповноваженими державними органами та громадянами [41, с. 96].

Прикладом необґрунтованого призначення адміністративного стягнення, передбаченого статтею 150 КУпАП (самовільне перепланування), є рішення Адміністративної комісії при Франківській районній адміністрації Львівської міської ради, про що йдеться у постанові Франківського районного суду м. Львова № 465/5210/16-а від 10.02.2017 р. [42].

Аналогічною за наслідками прийнятого незаконного рішення є постанова Донецького апеляційного адміністративного суду № 76797618 від 28.09.2018 р. на апеляційну скаргу Адміністративної комісії при виконавчому комітеті Новодонецької селищної ради на рішення Добропільського міськрайонного суду Донецької області від 22 серпня 2018 р. щодо притягнення позивача до адміністративної відповідальності за ст. 150 КУпАП. За наслідками розгляду справи встановлено відсутність порушення правил користування житловими будинками та приміщеннями,

що є підставою для залишення без задоволення апеляційної скарги Адміністративної комісії при виконавчому комітеті Новоодонецької селищної ради [43].

І. Конторських справедливо вважає, що «судові баталії» щодо відновлення порушеного права громадянина на житло тривають роками і завершуються лише за зверненнями до Верховного Суду. Так, вона наводить приклад, коли жінка майже чотири роки боролася за виселення екс чоловіка зі свого дому. І тільки нещодавно Верховний Суд ухвалив рішення на її користь [44].

Звернемо увагу на постанову Пленуму Вищого адміністративного суду України від 14 вересня 2012 р. № 11 «Про практику законодавства адміністративними судами положень Закону України «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків», де йдеться: про застосування цього Закону при розгляді адміністративних справ та прийняття у необхідних випадках рішень; про надання дозволу мешканцям гуртожитків житла у власність шляхом приватизації; про оскарження визначення іншого порядку використання гуртожитків, що є справами адміністративної юрисдикції, оскільки органи місцевого самоврядування у житловій сфері щодо приватизації громадянами житла у гуртожитках виконують владні управлінські функції [45, с. 102].

Як бачимо, рівень правозастосовної практики має недоліки, що стосуються якості складання протоколів про адміністративні правопорушення та інших матеріалів, які є доказовою базою в адміністративній справі, а також виконання завдань та процесуальних вимог під час розгляду уповноваженими на те особами адміністративної справи (ст. 245 КУпАП) і прийняття по ній рішення.

Висновки. Варто наголосити, що питання адміністративно-правового забезпечення реалізації громадянами права на житло мають, політичне, економічне, правове і соціальне наповнення. Проведений аналіз

свідчить про наявність застарілих радянського періоду тлумачень відносин у житлово-комунальній сфері та їх невідповідність під час реалізації громадянами права на житло.

Література

1. Конституція України: чинне законодавство станом на 05 січня 2021 р.: офіц. текст. Київ: Правова Єдність, 2021. 64 с.
2. Шаповалова Т. В. Економічні основи соціального забезпечення: навч. посібник. Львів; Видавництво Львівської політехніки, 2018. 128 с.
3. Житловий кодекс Української РСР; чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 вересня 2018 року: офіц. текст. Київ : Паливода А. В., 2018. 92 с.
4. Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки: Закон України від 24.06.2004 р. № 1869-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1869-15#Text>.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Зб. Законодавчих актів: станом на 21 березня 2014 року: відповідає офіц. текстів. Київ: Алерта, 2014. 96 с.
6. Поліцейське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Київ: Либідь, 2010. (Пам'ятки правничої думки Київського університету). Укр. рос., Кн.2 (укл. І. С. Гриценко, В. А. Короткий; за ред. І. С. Гриценка. 464 с.
7. Аврамова О. Формування житлових відносин: *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 11. С. 5–12.
8. Потоцький В., Семененко В. Шляхта. Честь та гонор: факти, міри, коментарі. Х.: ВД «ШКОЛА», 2014. 672 с.
9. Мясоїд І. Квартирна черга – троянський кінь разом із СРСР. *Щотижневик «Експрес»*. 2021. 23–30 грудня.

10. Концепція державної житлової політики від 30.06.1995 р. № 254-к/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
11. Закон України «Про прокуратуру»: офіц. текст. Київ : Паливода А. В., 2014. 112 с.
12. Закон України «Про державну службу». С.: ТОВ «ВВП НОТІС», 2021. 72 с.
13. Митний кодекс України. С.: ТОВ «ВВП НОТІС», 2021. 404 с.
14. Закон України «Про судоустрій і статус суддів». С.: ТОВ «ВВП НОТІС», 2018. 116 с.
15. Ст. 11 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 вересня 2016 р.: офіц. текст. Київ: Паливода А. В., 2016. 28 с.
16. Закон України «Про Державне бюро розслідувань»: чинне законодавство станом 15 березня 2016 р.: офіц. текст. Київ: Паливода А. В., 2016. 36 с.
17. Закон України «Про Службу безпеки України»: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 28 січня 2020 р.: офіц. текст. Київ: Паливода А. В., 2020. 128 с.
18. Кодекс цивільного захисту України станом на 21 листопада 2012 р.: відповідає офіц. текстові. Київ: Алерта, 2012. 120 с.
19. Закон України «Про Національну гвардію України»: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 17 березня 2014 р.: відповідає офіц. текстові. Київ: Алерта, 2014. 20 с.
20. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
21. Про державну виконавчу службу: Закон України від 24.03.1998 р. № 202/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 36–37. Ст. 243 (Втрата чинності на підставі Закону № 1403-VIII від 02.06.2016 р.).

22. Кримінально-виконавчий кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 вересня 2018 р. (офіц. текст). Київ: Паливода А. В., 2018. 124 с.
23. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк: ТОВ «Глорія-трейд», 2012. 864 с.
24. Рада ухвалила бюджет – 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/12/2/680330/>
25. Інформаційне повідомлення про проведення електронних консультацій з громадськістю щодо проекту обласної Програми розвитку молодіжного житлового кредитування у Чернігівській області на 2021–2025 роки. URL: <https://cg.gov.ua/index.php?id=32936&tp=1>
26. Програми молодіжного пільгового кредитування в Львівській області. URL: <https://lv.molod-kredit.gov.ua/zhytlovi-prohramy/inshi-rehionalni-prohramy>.
27. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид. перероб. і доповн. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2012. 1020 с.
28. Юридический словарь / гл. ред. П. И. Кудрявцев. Т.1 (А–Н. Втор. изд.). М.: Госиздат. юрид. литературы, 1956. 687 с.
29. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
30. Кримінальний кодекс України. С.: ТОВ «ВВП – НОТІС», 2020. 216 с.
31. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за порушення строку передачі документації на багатоквартирний будинок: постанова Верховної Ради України від 27 січня 2021 р. № 1142-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1142-IX#Text>.

32. Про метрологію та метрологічну діяльність: Закон України від 05.06.2014 р. № 1314-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 30. Ст. 1008.
33. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 09.11.2017 р. № 2189-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 1. Ст. 1.
34. Правила надання послуги з управління багатоквартирним будинком та деякі нормативні документи, що регламентують діяльність ОСББ : чинне законодавство станом на 5 жовтня 2018 р.: офіц. текст. Київ: Паливода А. В., 2018. 124 с.
35. Інформаційна карта щодо процедури отримання дозволів для здійснення нового будівництва та реконструкції громадянами. Львів; Львів. міська рада, управління «Секретаріат ради», експертно-аналіт. відділ, 2008. 29 с.
36. Студеникин С. С., Власов В. А., Євтихєєв И. И. Советское административное право. М.: Госиздат юрид. литературы, 1950. 438 с.
37. Адміністративне право: підручник / Ю. П. Битяк (Кер.авт.кол.) В. М. Гаращук, В. В. Богущкий та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. Харків: Право, 2010. 624 с.
38. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
39. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у двох томах: Том 2. Особлива частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. Київ: Юрид. думка, 2005. 624 с.
40. Про архітектурну діяльність: Закон України від 20.05.1999 р. № 687-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 31. Ст. 246.
41. Галянтич М. К. Житлове право України: Практикум. Київ: МАУП, 2004. 116 с.

42. Постанова Франківського районного суду м. Львова № 465/5210/16-а від 10.02.2017 р. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/65088223>.
43. Постанова Донецького апеляційного адміністративного суду № 76797618 від 28.09.2018 р. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/76797618/>.
44. Конторських І. Дуже непросте розтавання з тираном. *Щотижневик «Експрес»*. 2022. 20–27 січня.
45. «Про практику застосування адміністративними судами положень Закону України «Про забезпечення реалізації житлових справ мешканців гуртожитків»: Постанови Пленуму Верховного Суду в адміністративному судочинстві. 4-те вид. допов. і перероб. / упоряд. Вереша Р. В. Київ: Алерта, 2021. 488 с.

References

1. Konstytutsiia Ukrainy: chynne zakonodavstvo stanom na 05 sichnia 2021 r.: ofits. tekst. Kyiv: Pravova Yednist, 2021. 64 s.
2. Shapovalova T. V. Ekonomichni osnovy sotsialnoho zabezpechennia: navch. posibnyk. Lviv; Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, 2018. 128 s.
3. Zhytlovyi kodeks Ukrainskoi RSR; chynne zakonodavstvo zi zminamy ta dopov. stanom na 1 veresnia 2018 roku: ofits. tekst. Kyiv : Palyvoda A. V., 2018. 92 s.
4. Pro Zahalnodержavnu prohramu reformuvannia i rozvytku zhytlovo-komunalnoho gospodarstva na 2009–2014 roky: Zakon Ukrainy vid 24.06.2004 r. № 1869-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1869-15#Text>.
5. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod: Zb. Zakonodavchykh aktiv: stanom na 21 bereznia 2014 roku: vidpovidaie ofits. tekstovi. Kyiv: Alerta, 2014. 96 s.

6. Politseiske pravo v Universyteti Sviatoho Volodymyra: u 2 kn. Kyiv: Lybid, 2010. (Pamiatky pravnychoi dumky Kyivskoho universytetu). Ukr. ros., Kn.2 (ukl. I. S. Hrytsenko, V. A. Korotkyi; za red. I. S. Hrytsenka. 464 s.
7. Avramova O. Formuvannia zhytlovykh vidnosyn: Pidpriumstvo, gospodarstvo i pravo. 2019. № 11. S. 5–12.
8. Pototskyi V., Semenenko V. Shliakhta. Chest ta honor: fakty, miry, komentari. Kh.: VD «ShKOLA», 2014. 672 s.
9. Miasoid I. Kvartyrna cherha – troianskyi kin razom iz SRSR. Shchotyzhnevyk «Ekspres». 2021. 23–30 hrudnia.
10. Kontsepsiia derzhavnoi zhytlovoi polityky vid 30.06.1995 r. № 254-k/95-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
11. Zakon Ukrainy «Pro prokuraturu»: ofits. tekst. Kyiv : Palyvoda A. V., 2014. 112 s.
12. Zakon Ukrainy «Pro derzhavnu sluzhbu». S.: TOV «VVP NOTIS», 2021. 72 s.
13. Mytnyi kodeks Ukrainy. S.: TOV «VVP NOTIS», 2021. 404 s.
14. Zakon Ukrainy «Pro sudoustrii i status suddiv». S.: TOV «VVP NOTIS», 2018. 116 s.
15. St. 11 Zakonu Ukrainy «Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib»: chynne zakonodavstvo zi zminamy ta dopov. stanom na 1 veresnia 2016 r.: ofits. tekst. Kyiv: Palyvoda A. V., 2016. 28 s.
16. Zakon Ukrainy «Pro Derzhavne biuro rozsliduvan»: chynne zakonodavstvo stanom 15 bereznia 2016 r.: ofits. tekst. Kyiv: Palyvoda A. V., 2016. 36 s.
17. Zakon Ukrainy «Pro Sluzhbu bezpeky Ukrainy»: chynne zakonodavstvo zi zminamy ta dopov. stanom na 28 sichnia 2020 r.: ofits. tekst. Kyiv: Palyvoda A. V., 2020. 128 s.

18. Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrainy stanom na 21 lystopada 2012 r.: vidpovidaie ofits. tekstovi. Kyiv: Alerta, 2012. 120 s.
19. Zakon Ukrainy «Pro Natsionalnu hvardiiu Ukrainy»: chynne zakonodavstvo zi zminamy ta dopov. stanom na 17 bereznia 2014 r.: vidpovidaie ofits. tekstovi. Kyiv: Alerta, 2014. 20 s.
20. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
21. Pro derzhavnu vykonavchu sluzhbu: Zakon Ukrainy vid 24.03.1998 r. № 202/98-VR. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1998. № 36–37. St. 243 (Vtrata chynnosti na pidstavi Zakonu № 1403-VIII vid 02.06.2016 r.).
22. Kryminalno-vykonavchyi kodeks Ukrainy: chynne zakonodavstvo zi zminamy ta dopov. stanom na 1 veresnia 2018 r. (ofits. tekst). Kyiv: Palyvoda A. V., 2018. 124 s.
23. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / ukl. O. Yeroshenko. Donetsk: TOV «Hloriia-treid», 2012. 864 s.
24. Rada ukhvalyla biudzhet – 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/12/2/680330/>
25. Informatsiine povidomlennia pro provedennia elektronnykh konsultatsii z hromadskistiu shchodo proiektu oblasnoi Prohramy rozvytku molodizhnoho zhytlovoho kredytuvannia u Chernihivskii oblasti na 2021–2025 roky. URL: <https://cg.gov.ua/index.php?id=32936&tp=1>
26. Prohramy molodizhnoho pilhovoho kredytuvannia v Lvivskii oblasti. URL: <https://lv.molod-kredit.gov.ua/zhytlovi-prohramy/inshi-rehionalni-prohramy>.
27. Velykyi entsyklopedychnyi yurydychnyi slovnyk / za red. akad. NAN Ukrainy Yu. S. Shemshuchenka. 2-he vyd. pererob. i dopovn. Kyiv: Vydavnytstvo «Iurydychna dumka», 2012. 1020 s.
28. Iurydycheskyi slovar / hl. red. P. Y. Kudriavtsev. T.1 (A–N. Vtor. yzd.). M.: Hosyzdat. yuryd. lyteratury, 1956. 687 s.

29. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
30. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. S.: TOV «VVP – NOTIS», 2020. 216 s.
31. Pro pryiniattia za osnovu proektu Zakonu Ukrainy pro vnesennia zmin do Kodeksu Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vstanovlennia vidpovidalnosti za porushennia stroku peredachi dokumentatsii na bahatokvartyrnyi budynok: postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 27 sichnia 2021 r. № 1142-IXh. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1142-IX#Text>.
32. Pro metrolohiu ta metrolohichnu diialnist: Zakon Ukrainy vid 05.06.2014 r. № 1314-VII. Vidomosti Verkhovnoi Rady. 2014. № 30. St. 1008.
33. Pro zhytlovo-komunalni posluhy: Zakon Ukrainy vid 09.11.2017 r. № 2189-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady. 2018. № 1. St. 1.
34. Pravyla nadannia posluhy z upravlinnia bahatokvartyrnym budynkom ta deiaki normatyvni dokumenty, shcho rehlamentuiut diialnist OSBB : chynne zakonodavstvo stanom na 5 zhovtnia 2018 r.: ofits. tekst. Kyiv: Palyvoda A. V., 2018. 124 s.
35. Informatsiina karta shchodo protsedury otrymannia dozvoliv dlia zdiisnennia novoho budivnytstva ta rekonstruktsii hromadianamy. Lviv; Lviv. miska rada, upravlinnia «Sekretariat rady», ekspertno-analit. viddil, 2008. 29 s.
36. Studenykyn S. S., Vlasov V. A., Yevtykheiev Y. Y. Sovetskoe admynystratyvnoe pravo. M.: Hosyzdat yuryd. lyteratury, 1950. 438 s.
37. Administratyvne pravo: pidruchnyk / Yu. P. Bytiak (Ker.avt.kol.) V. M. Harashchuk, V. V. Bohutskyi ta in.; za zah. red. Yu. P. Bytiaka, V. M. Harashchuka, V. V. Zui. Kharkiv: Pravo, 2010. 624 s.
38. Kolomoiets T. O. Administratyvne pravo Ukrainy. Akademichnyi kurs: pidruchnyk. Kyiv: Yurinkom Inter, 2011. 576 s.

39. Administratyvne pravo Ukrainy. Akademichnyi kurs: pidruchnyk: u dvokh tomakh: Tom 2. Osoblyva chastyna / red. kolehiia: V. B. Averianov (holova) ta in. Kyiv: Yuryd. dumka, 2005. 624 s.
40. Pro arkhitekturu diialnist: Zakon Ukrainy vid 20.05.1999 r. № 687-XIV. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1999. № 31. St. 246.
41. Haliantych M. K. Zhytlove pravo Ukrainy: Praktykum. Kyiv: MAUP, 2004. 116 s.
42. Postanova Frankivskoho raionnoho sudu m. Lvova № 465/5210/16-a vid 10.02.2017 r. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/65088223>.
43. Postanova Donetskoho apeliatsiinoho administratyvnoho sudu № 76797618 vid 28.09.2018 r. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/76797618/>.
44. Kontorskykh I. Duzhe neproste roztavannia z tyranom. Shchotyzhnevyyk «Ekspres». 2022. 20–27 sichnia.
45. «Pro praktyku zastosuvannia administratyvnymy sudamy polozhen Zakonu Ukrainy «Pro zabezpechennia realizatsii zhytlovykh sprav meshkantsiv hurtozhytkiv»: Postanovy Plenumu Verkhovnoho Sudu v administratyvnomu sudochynstvi. 4-te vyd. dopov. i pererob. / uporiad. Veresha R. V. Kyiv: Alerta, 2021. 488 s.